

УДК 37.091.3:001.895:81'243(73)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/86-4-10>

Сергій БОЛОТНИКОВ,

orcid.org/0009-0001-4016-4291

аспірант кафедри германської філології та перекладу

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(Полтава, Україна) bolotnikov09@gmail.com

ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розглянуто різні методи (традиційні та альтернативні) навчання іноземних мов, а відтак, порушено питання підвищення ефективності навчання іноземної мови за допомогою вибору відповідних методів навчання. Наголошено на важливості використання таких стратегій і тактик, які найкраще підходять для ефективного опанування мови. Визначено найбільш поширені сучасні підходи, які використовуються у процесі навчання іноземної мови, тому основна увага приділена таким традиційним (натуральний, граматико-перекладний, аудіолінгвальний, комунікативний, когнітивний) та альтернативним (повної фізичної реакції, замовчування, сугестивний, підхід, заснований на завданнях) методам. Увіражено думку про те, що, сучасні підходи до навчання іноземних мов характеризуються інноваційними й ефективними методиками, які дозволяють здійснювати освітній процес результативно. Наголошено, що основною метою навчання іноземної мови в закладах освіти є формування в учнів комунікативної компетенції на основі комунікативних умінь навичок, а саме уміти спонтанно поспілкуватися іноземною мовою в різноманітних ситуаціях спілкування. Розглянуто способи підвищення ефективності навчання та іношомовної підготовки. Виокремлено принципи навчання іноземної мови, проаналізовано підходи до вибору оптимальних методів навчання іноземних мов та окреслено сучасні тенденції розвитку цих методів. Описано вплив методів навчання іноземної мови на формування комунікативної компетенції студентів. Запропоновано критерії, які є важливими при виборі методів навчання: створення приязної атмосфери навчання, заохочення до навчальної діяльності та стимулювання когнітивних і творчих здібностей здобувачів; створення ситуації індивідуального опанування мови, передбачення різних видів навчальної активності. Доведено, що ситуативне спілкування на заняттях іноземної мови з використанням різних методик дає змогу активізувати комунікацію. Автор робить висновок, що найбільш актуальним залишається комунікативний підхід через його еклектичний характер, а також перспективним з погляду методики навчання іноземних мов є підхід, заснований на завданнях, а також застосування практики майндфулнес, технік медіації тощо.

Ключові слова: стратегія навчання, принципи навчання, навчання іноземних мов, традиційні методи, альтернативні методи, практика майндфулнес.

Serhii BOLOTNIKOV,

orcid.org/0009-0001-4016-4291

PhD student at the Germanic Philology and Translation Department

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

(Poltava, Ukraine) bolotnikov09@gmail.com

TRADITIONAL AND INNOVATIVE METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES

The article discusses various methods (traditional and alternative) of teaching foreign languages and thus addresses the issue of enhancing the effectiveness of foreign language learning through the selection of appropriate teaching methods. The importance of using such strategies and tactics that are best suited for effective language acquisition is emphasised. The most common modern approaches used in the process of teaching a foreign language are identified, with the main focus placed on the following traditional (natural, grammar-translation, audiolingual, communicative, cognitive) and alternative (full physical response, silent way, suggestopedia, task-based approach) methods. It is highlighted that modern approaches to teaching foreign languages are characterised by innovative and effective methods that allow the educational process to be successful. It is emphasised that the main goal of teaching a foreign language in educational institutions is to form students' communicative competence based on communicative skills, namely, the ability to use a foreign language spontaneously in various communication situations. The ways to increase the efficiency of teaching and foreign language training are considered. The principles of foreign language teaching are outlined, approaches to choosing the optimal teaching methods are analysed, and current trends in their development are described. The impact of foreign language teaching methods on the formation of students' communicative competence is examined. The article proposes key criteria for selecting teaching methods: fostering a supportive learning environment; encouraging active participation; stimulating students' cognitive and creative abilities; promoting individualised language acquisition; and incorporating various types of learning activities. It is proven that situational communication in foreign language classes using a variety of methods helps to activate communication. The author concludes that the communicative approach remains the most relevant due to its eclectic nature, while the task-based approach, as well as the use of mindfulness practices and mediation techniques, are promising in terms of foreign language teaching methods.

Key words: learning strategy, teaching principles, foreign language teaching, traditional methods, alternative methods, mindfulness practice.

Постановка проблеми. Основною метою навчання іноземної мови вважають уміння спонтанно послуговуватися нею в процесі інтеракції та здійснювати ефективний мовленнєвий акт. Щоб досягти цих двох цілей, необхідно спланувати так званий «мовний курс», обравши найбільш ефективні методи та прийоми навчання. Часто метод розглядають як певну дидактичну стратегію (О. Малихін, Р. Оксфорд, Дж. Річардс, Т. Роджерс та інші), якої необхідно послідовно дотримуватися в процесі навчання. Така стратегія передбачає набір тактик і прийомів, які учасники освітнього процесу свідомо обирають, щоб відповісти на низку питань: яку роль відіграватиме рідна мова в процесі вивчення іноземної? Чи передбачає викладач таку можливість? Яка роль граматики в процесі опанування мови? Чи граматика вивчатиметься з погляду функційної лінгвістики? Які прийоми та методики навчання стануть першочерговими? Яка роль викладача в процесі опанування мови? Яке ставлення викладача до мовних помилок? тощо. Виокремимо кілька принципів, які, видається, є суттєвими в процесі опанування будь-якої іноземної мови:

1) принцип функційності дидактичної граматики – усі мовні одиниці та граматичні правила, які з'являються на заняттях іноземної мови, повинні бути підпорядковані конкретним функційним цілям;

2) принцип градуйованої складності – повільний, поступовий перехід від простих завдань до дедалі складніших;

3) принцип приязної атмосфери навчання, відчуття успіху;

4) принцип природності навчальної ситуації.

Мета статті – описати накопичений науково-методичний досвід щодо вибору оптимальних методів навчання іноземних мов; здійснити аналіз використання традиційних та альтернативних методів, вивчити сучасні тенденції їхнього розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі навчання іноземних мов присвячено багато розвідок, переважна більшість сучасних досліджень орієнтовані на опис альтернативних методів, авторських методик та сучасних технологій навчання. Так, авторський колектив О. Бігич, Н. Бориско, Г. Борецька розробили методичні засади формування в учнів іншомовної комунікативної компетентності, вказали на закономірності організації та забезпечення процесу навчання іноземних мов і культур, описали історію розвитку методики навчання іноземних мов як науки (Бігич, Бориско, Борецька, 2013); В. Каплінський

системно виклав теоретико-методичні основи методики викладання у вищій школі (Каплінський, 2015); О. Кравець детально проаналізувала методи викладання іноземної мови, зокрема граматико-перекладний, свідомо-порівняльний, аудіолінгвальний, метод свідомого оволодіння кодом, метод К. Гаттеню, метод фізичної реакції, емоційно-смысловий метод, наголосивши, що на сьогодні в розвитку навчання англійської мови найбільшого застосування знайшли комунікативно-орієнтовані концепції (Кравець, 2015); Р. Мартинова змодельовала процес вивчення іноземних мов у взаємозв'язку всіх його складників (Мартинова, 2023); С. Ніколаєва разом з іншими дослідниками розробили сучасні технології навчання іноземних мов і культур у закладах загальної середньої та вищої освіти (Ніколаєва, 2015); О. Тарнопольський розробив методику навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у закладах вищої освіти, а також присвятив увагу принципам викладання, основним категоріями методики (цілі, зміст, методи і засоби навчання) та методиці навчання окремих аспектів іноземної мови (вимова, граматика і лексика) (Тарнопольський, 2019) та інші.

Виклад основного матеріалу. Під час розробки відповідної навчальної програми вчитель приймає рішення й визначає, якими методами від буде послуговуватися на заняттях з учнями. Загалом, у лінгводидактиці методи навчання поділяють на традиційні (натуральний, аудіолінгвальний, комунікативний, граматико-перекладний) та альтернативні. *Традиційні методи* полягають в тому, що навчання здебільшого відбувається без посередництва додаткової мови – не звертається ані до рідної, ані до мовного досвіду здобувача. *Альтернативні методи* допомагають аналізувати мову детальніше, тобто вивчати граматичні правила, час від часу послуговуючись рідною мовою або звертаючись до мовного досвіду учня, щоб пояснити складний навчальний матеріал (використання елементів медіації). Видається, що на сьогодні домінуючою стратегією в навчанні іноземних мов є еклектичний підхід.

Варто розпочати аналіз з першого доступного спостереження над засвоєнням рідної мови, так званого *натурального методу* (*Natural Approach*). Передовсім йдеться про експозицію дитини до лінгвістичних даних, лінгвістичних стимулів. Це відбувається тому, що з моменту народження, коли дитина ще не вміє говорити, вона перебуває в мовному середовищі, чує скеровані до неї повідомлення. Через деякий час дитина починає все більше і більше розуміти, адекватно реагувати на

отримані повідомлення, а ще пізніше повторювати окремі слова й урешті формулювати самостійні висловлення. Узагалі цікавою є історія вивчення іноземних мов до того, як сформувалася окрема наука лінгводидактика, з'явилися навчальні програми, спеціалізовані курси тощо. У давні часи формального вивчення мов взагалі не існувало. Людина опинялася серед представників іншої лінгвокультури, тому їй доводилося вивчати мову «від людей» – так зване пряме вивчення живої розмовної мови (наприклад, гувернантки, які навчали дітей іноземних мов, зокрема, французької) або виїжджаючи за кордон на навчання чи в пошуках роботи, що є поширеним явищем навіть натеper. У таких ситуаціях дуже допомагає контекст – розуміння того, що відбувається, що вимагається, що очікується. Цей метод робить акцент на практиці усного мовлення – аудіюванні та говорінні у відповідному контексті, тобто граматична структура не є самоціллю, важливо використати її в правильному контексті. Цікаво, що незалежно від того, на якому рівні знаходяться здобувачі, мовні заняття відбуваються виключно іноземною мовою, вони будують свої висловлення відразу іноземною мовою, а викладач зосереджений на правильності висловлень з погляду вимови, лексики та іноді граматики, оскільки основна мета навчання – формування певної навички, що мотивує їх до створення правильних висловлень з самого початку опанування мови.

Наступним традиційним методом є *аудіолінгвальний (Audiolingual Method)*, який був розроблений під час Другої світової війни в США як найшвидший та найефективніший спосіб навчання військових ефективно послуговуватися іноземними мовами. У науці він відомий як перший науковий метод, оскільки йдеться про розробку стратегії максимально ефективно та максимально швидко вивчити іноземну мову. Варто зазначити, що всі інші методи передбачають розроблені в ньому підходи і враховують їх під час розробки індивідуальних завдань в освітньому процесі. Цей метод здебільшого базується на принципах біхевіоральної теорії – вивчення мови трактується як формування та розвиток навичок, рефлексів, тобто постійних зв'язків між стимулом і реакцією. Мовна навичка виробляється механічно, без рефлексії, через багаторазове повторення, запам'ятовування та закріплення матеріалу. Учень чує речення і повторює його за певною схемою. Новий матеріал у цьому методі подається у формі діалогу, а основний акцент робиться на запам'ятовуванні вже готових фраз, цілих конструкцій, які з'являються в діалозі. Про граматику або взагалі не йдеться,

або їй приділено зовсім мало уваги, переважно індуктивним шляхом, тобто зобувач спостерігає за мовним матеріалом і сам робить висновки про функціонування мовної одиниці. На заняттях вчителі часто звертаються до аудіо- та відеоматеріалів, знайомлять учнів зі зразками вимови, щоб висловлення було створено правильно від початку до кінця за допомогою техніки запам'ятовування.

Наступний метод, який сформувався у 1970-1980-х роках і використовується дотепер та на сьогодні є найпоширенішим – це *комунікативний (Communicative Language Teaching)*. Його також часто називають комунікативним підходом через його еклектичний характер, оскільки він поєднує в собі риси багатьох традиційних та альтернативних методів, використовує в межах своєї методологічної концепції численні прийоми, запропоновані попередніми методами, спираючись на них. Саме тому його частіше називають не методом, а комунікативним підходом, який зміщує фокус від зацікавлення до бездоганного володіння мовною системою, на відміну від попередніх методів. Акцент зроблено не на правильності мовлення, а на вмінні ефективно послуговуватися іноземною мовою, формуванні комунікативної компетенції, що і є метою навчання. Важливо, що певний рівень граматичної правильності також необхідний для успішного протікання комунікативного акту, адекватного ситуації, темі розмови, віку, статусу співрозмовників тощо, так званому «соціальному паспорту». Розвиток комунікативної компетенції відбувається завдяки участі в ситуаціях, створених вчителем у такий спосіб, щоб вони були максимально наближені до природних ситуацій спілкування в повсякденному житті, тобто вчитель бере на себе роль організатора діяльності на уроці, він розробляє та пропонує комунікативні завдання, які потім повинні вирішити учні. Саме тому презентація нового мовного матеріалу є переважно ситуативною та наочною, використання рідної мови учня обмежене, а пояснення та коментарі зведені до мінімуму, усі вправи (діалоги, рольові ігри, ігри на вгадування, обговорення в парах тощо) розроблені таким чином, щоб відображати автентичну мовну комунікацію. Тактики побудови навчальних завдань передбачають перехід від структурованих вправ до більш вільного спілкування. Важливим при цьому є ефективність комунікації, а не правильність мовлення.

Окремо варто також звернути увагу на методи навчання граматики з акцентом на правилах та їх пояснення, а саме йдеться про *граматико-перекладний метод (Grammar Translation)*, який активно використовують донині в закла-

дах загальної середньої, фахової передвищої та вищої освіти, а також на мовних курсах. Дослідники наголошують, що це один із найстаріших методів, оскільки він був розроблений ще під час викладання латинської та грецької мов. Цей метод передбачає основну мету – оволодіння граматичною системою та лексичним матеріалом так, щоб уможливити самостійне читання та розуміння тексту, а способом досягнення цієї мети є читання та переклад текстів з іноземної мови рідною, а також пояснення, коментування та аналіз граматичних форм, які зустрічаються в тексті. Основним матеріалом, який використовується на таких уроках є спеціально підготовлені тексти (оригінальні тексти або тексти, створені вчителем для конкретного уроку) адаптовані для навчальних цілей. Результати навчання здебільшого ґрунтуються на переконанні, що граматичні коментарі та текст є основою викладання мови. Варто зазначити, що цей метод досі популярний серед багатьох вчителів, хоча його постулати, ймовірно, виявляються недостатніми для ефективного оволодіння живою мовою.

Останній метод з-поміж традиційних – *когнітивний (Cognitive Method)* – зародився в 1970-х у руслі трансформаційної лінгвістики, яка постулювала переконання, що мова – це система, яку можна описати, а потім треба лише підставляти нові мовні одиниці за певною схемою, певним шаблоном, отримуючи щоразу нові речення та висловлення. Саме тому цей метод часто називають модернізованим граматико-перекладним, але разом з цим він заперечує аудіолінгвальний метод, відповідно до якого мова є набором повідомлень, елементів, які можна вивчити напам'ять і пригадати в будь-який час. Розробники когнітивного методу не погоджуються з таким переконанням, що мова – це, з одного боку, система навичок, вироблена шляхом механічного повторення, більше того, вони підкреслюють, що мова є творчою за своєю природою, оскільки людина здатна продукувати висловлення, які ніколи раніше не чула, не повторювала і не запам'ятовувала. Тому використання мови є не звичним, а інноваційним. Лінгвістична компетенція в розумінні когнітивного методу дає змогу за допомогою обмеженої кількості граматичних правил розуміти і самостійно продукувати нескінченну кількість правильних висловлень. Наприклад, учитель може написати на дошці певний граматичний час у вигляді формули, до якої можна підібрати будь-яке дієслово і це дозволить учневі побудувати речення, яке спаде на думку. Прихильники цього методу розглядають помилку як цілком природне явище, що

пов'язане з процесом навчання і отримання знань, а більше того, це позитивний сигнал про те, що процес навчання взагалі відбувається. Саме цей метод вперше звернув увагу на творчий характер використання іноземної мови та відкрив цінність помилки як необхідного кроку в процесі навчання.

Окремо зупинимося на альтернативних методах. Розпочнемо з *методу повної фізичної реакції (Total Physical Response)*, який зародився в 1960-х роках у США і полягає у вивченні нових слів та фраз за допомогою руху та спонукання учнів виконувати певні дії тілом відповідно до команди, яка надходить від учителя. Наприклад, учитель вимовляє команду «Please stand up», а потім робить жест рукою вгору. Коли учень бачить цей жест і чує сказані слова, він скоріш за все встане, хоча спочатку може і не зрозуміти, що означає це висловлення англійською мовою (важливим є поєднання жесту і контексту). За допомогою методу повної фізичної реакції можна передовсім навчати простих інструкцій, наприклад, сісти, встати; навчати лексичної теми «Частини тіла»; простих дієслів, наприклад, мити, різати, їсти, покласти книжку на стіл тощо. Використання цього методу є доречним на початковому етапі опанування мови, а також у роботі з дітьми. Крім того, його можна поєднувати з іншими методами і використовувати як медіацію з метою зацікавленості, підвищення мотивації і концентрації здобувачів, а також їхньої усвідомленості «тут і тепер» (практика майндфулнес).

Метод замовчування (Silent Way), на відміну від попереднього реагування тілом, передбачає засвоєння іноземної мови в зосередженості та тиші. Учитель демонструє новий матеріал лише один раз. Завдання учня – узяти на себе його роль, повторити його дії та вимовити ідентичні висловлення. Ідея цього методу базується на теорії Н. Хомського, згідно з якою навчання полягає в перевірці гіпотез, а також у формулюванні власних критеріїв правильності. Саме учень методом проб і помилок у тиші та зосередженості, самостійно робить відповідні висновки, спираючись на спеціально розроблений учителем матеріал. Потім учень перевіряє функціонування правил за допомогою мовної здогадки. Учень сам виводить правила, які набагато краще запам'ятовуються ним, ніж готові структури, озвучені вчителем. Цей метод заохочує до відповідальності за власне навчання, сприяє самостійності та індивідуальному відкриттю мови.

Сугестивний метод (Suggestopedia) був започаткований наприкінці 70-х років болгарським психологом Г. Лозановим. Згідно з його твердженням,

людина не використовує свій мозок у повній мірі, насправді ми використовуємо дуже малий відсоток мозку через те, що страх перед новою інформацією або страх зробити помилку перешкоджає процесу навчання, а відтак, блокує наші перцептивні навички. Учений переконаний, що люди використовують приблизно 5-10% своїх здібностей, тому розробив низку методик, які дозволяють мінімізувати стрес у процесі навчання іноземної мови та зробити цей процес приємнішим і ефективним. Основна мета методу – залучення розумового потенціалу учня для прискорення процесу навчання – розуміння та послуговування іноземною мовою. Цьому сприяють такі фактори: створення приємної невимушеної атмосфери; супровід барокової (для запам'ятовування нового матеріалу) та романтичної (подача нового матеріалу) музики; використання зручних сидінь; забезпечення відповідного освітлення (приглушене) у кімнаті. Усе це нівелює психологічні бар'єри та уявлення про те, що вивчення іноземної мови є неможливим та складним. Більш сучасні дослідження також присвячені аспектам зменшення стресу та страху зробити помилку, які перешкоджають якісному освітньому процесу, зокрема використанню практики майндфулнес на заняттях з іноземних мов.

На сьогодні в лінгводидактиці найновішим вважається *підхід, заснований на завданнях*, який активно почали впроваджувати щодо навчання іноземних мов приблизно з 2001 року. Якщо уявити собі студента, який приїжджає на навчання до іншої країни, то очевидним є те, що йому необхідно знайти житло, дізнатися якомога більше інформації про університет, систему роботи деканату тощо. Здебільшого він буде шукати інфор-

мацію на інтернет-форумі або в чат-спільнотах, а вивчення мови відбувається так, ніби завдяки знанням іноземної мови студент має змогу виконувати певні завдання, які справді стануть йому корисними в житті. Учитель створює певну ситуацію, максимально наближену до автентичної, з якою може зіткнутися студент, і пропонує йому конкретні завдання. Отже, альтернативні методи передбачають фокусування на ученні, створення відчуття безпеки на заняттях, урахування стилю навчання та інтересів здобувача, використання знань з галузі психології, зокрема практики майндфулнес з метою зменшення стресу й підвищення ефективності та якості навчання.

Висновки. Усе сказане вище дозволяє зробити висновок, що немає єдиної універсальної стратегії навчання, оскільки, обираючи метод навчання, вчитель ураховує кілька аспектів: мету, тривалість, профіль навчання, рівень підготовки учнів, наявність відповідних навчальних посібників та технічних засобів тощо. Вибір методу навчання залежить від інтересів (комунікативно-прагматичних цілей) здобувачів, їхніх інтелектуальних здібностей. Важливо, щоб учень відчував важливість змісту обговорюваного на уроці, оскільки це безпосередньо пов'язано з його самооцінкою. Перспективи подальших розвідок щодо сучасних методів навчання іноземних мов вбачаємо в детальному аналізі підходу, заснованого на завданнях, ціль якого навчити комунікувати, долати мовні бар'єри, занурити учнів у певну ситуацію, а також розробити комплекс пошукових дослідницьких завдань, які будуть виконувати учні самостійно (індивідуально, у парах, групах) з метою формування комунікативної компетенції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Каплінський В. В. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Вінниця : ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015. 224 с.
2. Кравець О. В. Актуальні методи викладання іноземної мови. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2015. Вип. 35. С. 92–95.
3. Малихін О. В. Сутність феномену «стратегії навчання» у фаховій підготовці студентів філологічних спеціальностей. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки.* 2016. Вип. 133. С. 120–123.
4. Мартинова Р. Лінгводидактичні праці сучасних науковців з історії розвитку методики навчання іноземних мов як самостійної науки. *Український Педагогічний журнал.* 2023. Вип.3. С. 163–174. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-3-163-174>
5. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2013. 590 с.
6. Ніколаєва С. Ю., Борецька Г. Е., Майер О. М., Устименко О. М., Черниш В. В. та інші. Сучасні технології навчання іноземних мов та культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах : Колективна монографія. Київ : Ленвіт, 2015. 444 с.
7. Тарнопольський О. Б. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.
8. Oxford R. L. *Language Learning Strategies : What Every Teacher Should Know* / R. L. Oxford. NY : Newbury House, 1989. 342 p.

9. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and methods in language teaching. Cambridge UK : Cambridge University Press, 2001. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Language_education-cite_ref-Diller_1-2

REFERENCES

1. Kaplinskyi V. V. (2015) *Metodyka vykladannia u vyshehii shkoli* [Teaching Methods in Higher Education: Teaching Manual]: navch. posib. Vinnytsia : TOV “Niland LTD”. 224 p. [in Ukrainian].
2. Kravets O. V. (2015) Aktualni metody vykladannia inozemnoi movy [Current Methods of Teaching a Foreign Language]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, Seriiia : Pedahohika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series : Pedagogy. Social Work.* 35. 92–95. [in Ukrainian].
3. Malykhin O. V. (2016) Sutnist fenomenu «strategii navchannia» u fakhovii pidhotovtsi studentiv filolohichnykh spetsialnostei [The Essence of the Phenomenon of “Learning Strategy” in the Professional Training of Students of Philology]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Seriiia : Pedahohichni nauky – Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Series : Pedagogical Sciences.* 133. 120–123. [in Ukrainian].
4. Martynova R. Yu. (2023) Linhvodydaktychni pratsi suchasnykh naukovtsiv z istorii rozvytku metodyky navchannia inozemnykh mov yak samostiinoi nauky [Contemporary Scientists’ Linguo Didactic Research Works on the History of the Development of Foreign Language Teaching Methodology as an Independent Science]. *Ukrainskyi Pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal.* 3. 163–174. [in Ukrainian].
5. *Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka* [Methods of Teaching Foreign Languages and Cultures: Theory and Practice] : pidruchnyk dlia stud. klasychnykh, pedahohichnykh i linhvistychnykh universytetiv / Bihych O. B., Borysko N. F., Boretska H. E. ta in. / za zahaln. red. S. Yu. Nikolaievoi. K. : Lenvit, 2013. 590 p. [in Ukrainian].
6. Nikolaieva S. Iu., Boretska H. E., Maiier O. M., Ustylenko O. M., Chernysh V. V. (2015) Suchasni tekhnolohii navchannia inozemnykh mov ta kultur u zahalnoosvitnikh i vyshchykh navchalnykh zakladakh [Modern Technologies of Teaching Foreign Languages and Cultures in Secondary and Higher Educational Institutions] : Kolektyvna monohrafiia – Collective Monograph. Kyiv : Lenvit. 444 p. [in Ukrainian].
7. Tarnopolskyi O. B. (2019) *Metodyka vykladannia inozemnykh mov ta yikh aspektiv u vyshehii shkoli* [Methods of Teaching Foreign Languages and Their Aspects in Higher Education]. Dnipro : Universytet imeni Alfreda Nobelia, 2019. 256 p. [in Ukrainian].
8. Oxford R. L. (1989) *Language Learning Strategies : What Every Teacher Should Know* / R. L. Oxford. NY : Newbury House, 342 p.
9. Richards J. C., Rodgers T. S. (2001) Approaches and methods in language teaching. Cambridge UK : Cambridge University Press. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Language_education-cite_ref-Diller_1-2